

Галина ЗИМОВЕЦЬ

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
вул. Грушевського, 4, м. Київ, 01001, Україна
Електронна пошта: galynazymovets@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6232-7469>

**АНГЛО-УКРАЇНЬСЬКА ВЗАЄМОДІЯ НА СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ: ФОРМИ ТА ЧИННИКИ**

Англійська мова, починаючи з кінця XIX ст., відіграє істотну роль у поповненні лексичного складу української мови. Однак після утворення в 1991 році незалежної України характер контактування цих мов зазнав значних змін. По-перше, російська мова, яка раніше виконувала функцію мови-посередника, втратила цю роль і англо-українська взаємодія тепер має безпосередній характер. По-друге, зміна соціально-політичного устрою в самій Україні призвела до її інтеграції до глобального світу, що, зокрема, спричинило інтенсифікацію англійського впливу на місцеву спільноту. Активне проникнення англійських елементів до загальнонародної мови зумовлене дією чинника престижності, адже саме англійська мова на сучасному етапі є основною мовою міжнаціонального спілкування. Аналіз тематичних груп англійзмів продемонстрував кількісні і якісні зміни в цій групі запозичень. Англійська продовжує бути джерелом поповнення української спортивної термінології. Істотно посилюється її вплив на формування економічної термінології і термінів з галузі мистецтва. Особливо помітною є присутність англійських елементів у комп'ютерній термінології. Про інтенсивність контактів з англійською свідчить також використання в публіцистичному стилі прийому перемикування коду, тобто включення до тексту неадаптованих одиниць, що в одних випадках має на меті запровадження нової термінології та лексем до системи мови, а в інших — створення стилістичних конотацій. Взаємодія не обмежується лексичним рівнем, адже англійська мова здійснює загальний каталітичний вплив на систему українського словотвору, будучи одним з чинників, які посилюють у ньому аналітичні тенденції, а саме зростання кількості лексем, утворених способом юкстапозиції. Істотне місце посідають англійські ресурси в ономастиці, у тому числі комерційній, де для утворення нових одиниць використовують як прямі запозичення, так і структурні моделі побудови назв в англійській.

Ключові слова: мовні контакти, запозичення, перемикування коду, престиж, юкстапозит, ономастика

Вивчення мовних контактів становить інтерес не лише для лінгвістики, але й для інших гуманітарних дисциплін, зокрема для соціології і культурології, оскільки запозичення часто показують вектор культурних та еко-

Цитування: Зимовець Г. Англо-українська взаємодія на сучасному етапі: форми та чинники. Мовознавство. 2024. № 2. С. 24–35. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-335-2024-2-003>

Citation: Zymovets H. (2024). Anhlo-ukrainska vzaemodiia na suchasnomu etapi: formy ta chynnyky [Current contacts between the English and Ukrainian languages: manifestations and factors]. *Movoznavstvo*, (2), 24–35. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-335-2024-2-003>

Стаття опублікована за ліцензією CC BY-SA 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)

номічних впливів. На новий щабель дослідження в цій галузі піднялися в другій половині ХХ століття після виходу піонерських у багатьох відношеннях праць У. Вайнрайха і Е. Хаугена, що, мабуть, відображало тенденцію до інтенсифікації взаємодії та кооперації між різними країнами, наслідком чого стало поширення в світі двомовності та багатомовності. Домінантною рисою сучасного етапу суспільного розвитку світу слід визнати процес глобалізації різноманітних сфер життя, що зумовило потребу в новій мові міжнародного спілкування, якою з об'єктивних причин стала англійська (безумовно, в її спрощено-адаптованому варіанті). Глобалізація економіки, що виявляється в посиленні позицій транснаціональних корпорацій, передусім американських, також спричинила зростання статусу англійської мови та посилення її впливу на мови світу, у тому числі на українську. Мета цієї статті полягає в описі змін, які відбулися в природі англо-української взаємодії після проголошення незалежності в 1991 році.

Англо-українські мовні контакти, на відміну від зв'язків української мови, наприклад, зі спорідненою з англійською — німецькою мовою, є відносно новим явищем. Початок процесу проникнення до складу української лексики англійських запозичень сягає ХІХ ст. [Муромцева : 65]. За типологічними ознаками цю взаємодію слід віднести до дистантного типу або в іншій термінології — до культурного контактування, для якого притаманне передусім поповнення словникового запасу позначеннями нових реалій і концептів. У ХХ ст. англо-українські контакти на території УРСР не мали безпосереднього характеру, оскільки носії української мови були позбавлені можливості прямого спілкування з носіями англійської. При цьому мовою-посередником була російська [Сучасна... : 140]. Поширеність англійської мови в Україні мала обмежений характер порівняно з іншими регіонами світу у зв'язку з неможливістю її практичного застосування для досягнення особистих і професійних цілей. Вплив англійської обмежувався лексичним рівнем, який, як відомо, відзначається найбільшою проникністю для інновацій, які заповнюють лакуни лексичної системи. Серед тематичних груп лексики англійського походження, помітних в українській мові радянського періоду, можна виділити такі: техніка і технологічні процеси (*адаптер, блюмінг, газгольдер, конвеєр, крекінг, міксер, пропелер, сейф, слябінг, таймограф, телетайп, телекс, тунель, фідер, форсунка*); мореплавання та військова справа (*браунінг, бриг, катер, мічман, пірс, револьвер, румб, снайпер, танк, танкер, яхта*); політика й економіка (*бізнес, блокада, бойкот, бюджет, демпінг, імпорт, інтерв'ю, мітинг, концерн, трест, чек*); спорт (*бокс, волейбол, гол, крокет, матч, раунд, рекорд, спаринг, спорт, теніс, трек, тренер, фініш, фол, форвард*); одяг і тканини (*бриджі, вельвет, джемпер, джерсі, смокінг*); їжа і напої (*бекон, джем, пудинг, ростбіф, сандвіч, тост*); культура (*бестселер, вестерн, детектив, джаз, клуб, кросворд, мюзикл, памфлет, рок-н-рол, сленг, твіст, хобі, шоу*); породи собак (*бульдог, дог, колі, пінчер, спаніель*) [Коломієць; Сучасна...]; (СІС1). Таким чином, деякі терміносистеми української мови формувалися (і продовжують формуватися) під значним впливом англійської мови.

Ситуація докорінно змінилася в часи перебудови й особливо після здобуття Україною незалежності. Англо-українські контакти в цей період значно активізуються, причини чого мають як локальний, так і глобальний характер. В. Д. Радчук виділяє серед них, зокрема, комп'ютеризацію, потяг до міжнародних стандартів ділового партнерства, до науки й освіти Заходу,

орієнтацію на передове товаровиробництво в англійських країнах, лідерство англійської мови як міжнародної [Радчук : 44]. На нашу думку, цей список слід доповнити також такими чинниками: швидка зміна мовних смаків, розвиток різних видів туризму та популярність молодіжної культури. Безперечно, що важливою причиною посилення ролі мов міжнародного спілкування слід визнати інформаційний характер сучасного суспільства, оскільки передумовою успішного обміну інформацією є володіння кодом цієї інформації. Ураховуючи той факт, що інтернет, який згодом перетворився на всесвітню мережу спілкування, виник в англійському середовищі, логічно, що саме англійська мова відіграє в ньому роль основного засобу комунікації. Серед причин інтенсифікації взаємодії української з англійською слід виокремити пришвидшений розвиток ресурсів української мови після набуття нею статусу державної [див.: Ажнюк; Клименко, Карпіловська, Кислюк; Стишов]. Одним з джерел неологізмів при цьому стала саме англійська. Ще одним чинником, який спричинив посилення англо-української взаємодії, є зростання мобільності населення й інтенсифікація безпосереднього спілкування українців з представниками інших культур, що викликало інтерес до вивчення англійської мови як основного комунікативного ресурсу в сучасному світі. Таким чином, англо-українські контакти сьогодні втратили дистантний характер, що і привело до появи нових форм мовного впливу.

У результаті дії зазначених причин після 1991 року англо-українські контакти набувають принципово нових рис. У нашій статті ми розглянемо декілька комплексів питань, пов'язаних з англо-українськими контактами останнього періоду: 1) активне проникнення англізмів до деяких терміносистем; 2) використання англійських ресурсів у публіцистичному стилі; 3) посилення аналітичних тенденцій у словотворі в умовах інтенсивного мовного контакту; 4) роль англійської мови в поповненні ресурсів ономастики, у тому числі комерційної. Матеріалом дослідження послужили україномовні друковані видання («Україна молода», «Урядовий кур'єр», ПІК, «Галицькі контракти», «Дзеркало тижня») початку ХХІ ст.

1. Лексичні запозичення сучасного періоду

Упродовж останніх десятиліть англійська мова відіграє істотну роль у розвитку лексичних засобів української мови. З одного боку, як і в попередні періоди, англійськими за походженням лексемами продовжують активно поповнюватися різні терміносистеми, з другого боку, — наявні також певні якісні зрушення, а саме формування нових терміносистем, які активно поповнюються англізмами. Серед груп, де традиційно присутній англійський вплив, слід передусім назвати спортивну термінологію, яка збагачується англізмами на позначення нових видів спорту і похідних від них назв спортсменів, етапів змагань, що, власне, фіксувалося і в минулому: *армрестлінг, аутсайдер, бодібілдинг, віндсерфінг, дартс, пейнтбол, скейтборд, сноуборд, фітнес, фрістайл (фрїстайл, фрї-стайл)*.

Значним є англійський вплив і на економічну терміносистему. Нові економічні терміни починають застосовуватися у зв'язку зі змінами системи економічних відносин для позначення понять і реалій, яких раніше не існувало. Запозичуються як назви економічних процесів і процедур: *аутсорсинг, банкінг, бренд, брендинг, девелопер, дефолт, джобінг, дилінг, моніторинг, овердрафт, овернайт, промоушн, роялті, хеджування, факторинг, франчайзинг*, так і агентивні іменники: *андеррайтер, баср, джобер, дистриб'ютор, дилер, ріелтор, франчайзер*. Водночас у цій галузі можна спостерігати

деякі нові явища, а саме активізацію і розширення сфери використання економічної лексики, яка значною мірою поповнюється за рахунок англійської мови [Стишов : 65–66]. Це явище, на нашу думку, необхідно витлумачувати не лише як наслідок прямого впливу англійської, що виявляється в запозиченні великої кількості нових економічних термінів, але і як результат прихованого впливу західної культури, у якій економічні проблеми посідають значне місце в суспільній свідомості, що й визначає зростання інтересу до них у соціумі.

Не поступається економічній за активністю запозичень також сфера політичної і суспільної лексики, яка поповнилася такими новими компонентами: *грант* (*грант*), *гендерний* (*гендерний*), *дайджест*, *грин-кард* (*грин-карта*), *дедлайн*, *драйв*, *дрес-код*, *кіднепінг*, *кілер*, *коучинг*, *креатор*, *креаторський*, *мас-медіа* (*медіа*), *масмедійний* (*медійний*), *меседж* (*месидж*), *нюзмейкер*, *піар*, *піарний*, *промоутер*, *саміт*, *слоган*, *тренінг*, *тренд*, *фасилітатор*, *хоспіс*, *хедлайнер*. Причини її появи в українській мові аналогічні тим, що ми схарактеризували для попередньої групи термінологічної лексики. Крім того, відзначимо переміщення деяких спеціалізованих термінів на зразок *імпічмент*, *інвестор*, *менеджмент*, *спікер* до загальнонаціональної мови, що також відображає глибинну переорієнтацію України на новий суспільно-політичний устрій.

Англійська мова виступає основним джерелом формування української комп'ютерної термінології, що притаманно й іншим мовам світу: *ангрейд*, *байт*, *браузер* (*броузер*), *веблог*, *веб-майстер*, *веб-сайт*, *вінчестер*, *хакер* (*гакер*), *хакерський* (*гакерський*), *драйвер*, *інтерфейс*, *клік*, *лістинг*, *ноутбук*, *лептоп* (*лаптоп*), *онлайн*, *праймер*, *принтер*, *процесор*, *рідер*, *роумінг*, *сайт*, *сканер*, *спам*, *спамер*, *файл*, *хакер*, *чат*, *юзер*. Деякі комп'ютерні терміни увійшли до української мови ще в радянський період, але поширення вони отримали щойно в 90-ті роки ХХ ст., коли почали масово використовуватися комп'ютери. Істотним чинником, який визначає інтенсивність впливу англійської в комп'ютерній термінології, є й те, що перша відіграє значну роль у спілкуванні в ІТ-спільноті.

Наукова і технічна термінологія також продовжує поповнюватися англійськими ресурсами, причиною чого є як пришвидшений розвиток цієї сфери життєдіяльності людини, так і перетворення англійської на міжнародну мову науки. Серед запозичень розгляданого періоду часу слід назвати такі: *краш-тест*, *процесинг*, *скринінг*, *тракінг*, *хай-тек*, *чип*, *чип-карта*. Більшість з них належать до сфери комунікацій, яка розвивається стрімкими темпами.

Значну кількість нових англїзмів можна спостерігати у сфері мистецтва: *арт-мейкер*, *блокбастер*, *боді-арт*, *бродкастер*, *відеокліп*, *екшн*, *кліп*, *кліп-мейкер*, *лав-сторі*, *мейнстрим*, *перформанс* (*перформенс*), *приквел*, *реаліті-шоу*, *римейк*, *сиквел*, *саунд-трек* (*саундтрек*), *фентезі*, *трилер*, *хепі-енд* (*гепіенд*). Особливо активно поповнюється новими англїзмами музична сфера, що свідчить про те, що саме англійські країни перетворилися на законодавців моди в музиці. У першу чергу, запозичуються назви нових напрямів у музичній творчості: *джемсейшн*, *рейв*, *реп*, *соул*, *хард-рок*, *фанк*. Англійське походження мають також назви професій у цій галузі: *диджей*, *перкусіоніст* (*перкусист*), *фронтмен*. Поява більшості англійських термінів мистецтва пов'язана з перенесенням на український ґрунт відповідних культурних феноменів, тобто мова йде про заповнення наявних у мові лакун. При цьому необхідно враховувати творчий характер процесу запозичення, оскільки при

потраплянні до української культури нових для неї явищ може відбуватися їх переосмислення з модифікацією семантики лексеми. Показовою в цьому відношенні є трансформація, яка відбулася в українській мові зі значенням лексеми *трилер*. Це запозичення так витлумачується в словниках: « <...> книжка або фільм “страхить”, сюжет яких переповнений зображеннями кривавих сцен: убивств, насильства, діяння страховиськ або монстрів тощо» (СІС2 : 907); «Особливий тип пригодницьких фільмів, літературних творів, в яких специфічні засоби повинні викликати у глядачів або читачів тривожне очікування, тривогу, страх» (ВТС : 1267). Таким чином, цей жанр асоціюється в українській культурі насамперед з негативною емоцією страху. В англосаксонській традиції такі твори більшою мірою пов’язані з позитивним стресом, який виникає внаслідок інтенсивної емоційної напруги: «a work of fiction or a drama characterized by a high degree of excitement or emotion» ‘художній твір або драма, яка характеризується високим ступенем збудження або емоційності’ (PED : 931).

Не завжди поява англійських за походженням термінів викликана об’єктивною необхідністю заповнення лексичних лакун. У деяких випадках нове запозичення заміщає номінативний ресурс, який раніше передавався семантичною калькою: *персьют* — *гонка з переслідуванням, плей-офф* — *гра на вибуття, фейр-плей* — *чесна гра*. Поряд зі старими запозиченнями з французької *велосипед* і *мотоцикл* використовується неологізм *байк*. Такі заміни не становлять чогось виняткового в історії мови, оскільки витіснення більш ранніх запозичень новими спостерігалось і в попередні епохи [Історія... : 706]. Крім того, використовуються близькі в семантичному плані пари слів, відмінність у значенні яких має стилістичний характер: *тинейджер* (*тінейджер*) — *підліток, тренд* — *тенденція, медіа* — *ЗМІ*. Англійські за походженням слова у наведених парах зустрічаються переважно в публіцистичному та розмовному стилях. В інших випадках наявна спеціалізація значення. Зокрема, нові англізми *баєр* і *трейдер* переносяться до української мови як економічні терміни, *боулінг* має значення ‘різновид гри, близької до кегельбану’. Термін *бренд* використовується в маркетингу, у той час як основним юридичним терміном залишається старе запозичення з німецької *марка*. Цікаво, що в мовленні можливе паралельне використання в одному контексті цих двох термінів одночасно: «<...> наскільки комерційним є українське мистецтво і наскільки можна в його контексті говорити про сформовані *марки-бренди*?» (ПК, 2003, № 6, 40). Очевидно, що прийом був застосований на початковому етапі функціонування нового запозичення, коли воно ще було мало відомим.

2. Перемикання коду в публіцистичному стилі

У публіцистичному стилі останніх десятиліть поряд з інтерференційними процесами на лексичному рівні можна спостерігати ще одне явище, характерне для ситуації активної міжмовної взаємодії — так зване перемикання коду. Цей термін був запроваджений Е. Хаугеном, відомим дослідником мови норвезьких емігрантів у США, для опису процесів глибокого проникнення іншомовних ресурсів у мовлення. Від лексичного запозичення перемикання коду відрізняється тим, що при ньому відбувається послідовне використання в одному висловленні різних мов [Haugen : 122]. Для позначення цього явища використовувався також термін «цитати» [Семчинський : 1974]. На нашу думку, термін «перемикання коду» краще відображає динамічний характер розгляданого явища, чому ми і надаємо перевагу саме йому.

Прийом перемикавання коду виконує різні функції у висловленні і демонструє значні коливання в кількісному плані, оскільки до нього відносять використання окремих словоформ, так і цілих словосполучень і навіть речень. Маркерами межі перемикавання коду вважаємо зміну графіки (у випадку взаємодії з мовою з відмінною графікою) і написання в лапках. Однак перехід на англомовні ресурси подекуди може відбуватися і без зазначених маркерів.

Явище перемикавання коду не було поширеним текстотвірним ресурсом у радянський період, оскільки воно, мабуть, суперечило тодішнім ідеологічним настановам, націленим проти іншомовних впливів узагалі. Активне застосування останнім часом цього прийому як комунікативного ресурсу спричинене передусім підвищенням рівня престижності англійської мови. Висловлення, які містять англомовні фрагменти, унаслідок ідеологічної орієнтації на західну культуру отримують «модний» статус. До певної міри перехід на англійську мову виступає маркером соціальної належності до класу молоді і професіоналів, які працюють у міжнародних корпораціях, у середовищі яких англійська мова виступає як істотний засіб комунікації. Крім того, вважаємо, що ще одним важливим місцевим чинником, який сприяє поширенню явища перемикавання коду, є загальна мовна ситуація в багатьох регіонах України, включно з Києвом, яка характеризується співіснуванням кількох мов, що становить підґрунтя для постійної зміни коду спілкування, тобто поперемикального використання ресурсів української та російської мов. Тому включення до такої комунікативної моделі англійської мови як ще одного додаткового стилістичного засобу не створює для мовців значних психологічних перепон.

Ми проаналізували явище перемикавання коду в періодичних виданнях України за період 2000–2005 рр. Об'єктом аналізу стали такі видання: «Галицькі контракти», «Дзеркало тижня», «Єва», «Політика і культура», «Урядовий кур'єр», «Україна молода». Із самого початку варто зазначити, що в різних виданнях можна спостерігати відмінну картину наслідків взаємодії з англійською мовою, що визначається передусім чинником адресата. Найсильніший вплив англійської мови був відчутний у таких виданнях, як «Дзеркало тижня», «Політика і культура», значна частина читацької аудиторії яких була багатомовною або ж відкритою до активної взаємодії із західною культурою, носієм якої виступає англійська мова. Наявність такого прийому в текстах економічного видання «Галицькі контракти» і модного журналу «Єва» зумовлена їхньою тематикою, адже саме в цих галузях запозичення грають істотну роль у поповненні словникового запасу. Ми вважаємо за доцільне розрізняти два типи перемикавання коду, які мають відмінні семантичні та формальні ознаки.

До першого типу перемикавання коду відносимо випадки пояснення українських лексем або словосполучень англійськими в дужках: «Нині компанія займає 46% польського ринку страхування життя і близько 54% ринку страхування майна (*ринку non-life*)» (ГК, 2004, № 21, 20), «Йдеться про те, що на рівні основних міжнародних організацій культуру визнано одним із головних показників сталого (або врівноваженого – *sustainable*) розвитку, невід'ємною частиною суспільного капіталу» (ДТ, 2002, № 18, 15). Як видно з наведених прикладів, прийом перемикавання коду використовують при запровадженні до мови позначень нових реалій і нової термінології, а отже, його можна розглядати як етап адаптації нових запозичень. Англійський від-

повідник у дужках виступає як пояснення запропонованого українського варіанта, що все ще залишається неусталеним і може зазнати змін.

Другий тип перемикання коду – це випадки вживання іншомовних фрагментів без пояснень. Цей тип перемикання коду, як і попередній, застосовується при введенні нових термінів. У проаналізованих нами періодичних виданнях зустрічаються такі неадаптовані графічно словосполучення: *contemporary art, hand-made, message, public relation (PR), on-line, real estate real video, reality show, second hand, impact-factor*. Слід наголосити, що подібне перемикання коду без пояснень використовується також зі стилістичною метою: «Тому, можливо, питання стоятиме так: *light чи hard?*» (ПК, 2002, № 44, 36) (у статті мова йшла про стилі в рок-музиці). У цьому прикладі перехід на англійський ресурс, мабуть, пов'язаний зі складністю компактного протиставлення стилів у музиці засобами української мови, тобто важливим чинником перемикання коду слід визнати тенденцію до економії ресурсів. Поява англійських синтагм може мати й «ідеологічний» характер, зокрема, коли йдеться про англійські ідіоми та клішовані вирази, що відображають англо-американську картину світу. Такі фрази не завжди супроводжуються українським перекладом: «Цього цілком досить, аби зрозуміти справедливість однієї мудрої американської приказки “*Bat money – Bad money*” (“*Дурні гроші – погані гроші*”)» (ДТ, 2002, № 36, 8), «А проект ми відкоригуємо, *no problem*» (ПК, 2002, № 39, 37), «Державі, зосередженій на задоволенні сьогоденних потреб своїх чиновників, завжди бракувало коштів, а, отже, й розуміння необхідності розвивати все, що можна продавати з лейблом “*made in Ukraine*”» (ГК, 2004, № 21, 8). Перемикання коду може виконувати цілий спектр функцій, зокрема створювати негативні або позитивні конотації. Розглянемо такий приклад: «Замість того, щоб залитися кавою, кока-колою, фантою, спрайтом та іншими шкідливими “*дрінками*”, пийте апельсинові, яблучні, томатні соки й різноманітні нектари» (ДТ, 2002, № 40, 22). Уживання варваризму *дрінк* має на меті відобразити негативне ставлення мовця до напою шляхом протиставлення англізму усталеним українським лексемам *сік* і *нектар*, які контекстуально набувають позитивних конотацій, тобто використання англізму підкреслює в розгляданому висловленні переваги вітчизняного продукту. Позитивний чи негативний характер використання варваризмів визначається виключно комунікативним наміром автора і контекстом. У наступному прикладі, на відміну від попереднього, англійське вкраплення має позитивні конотації: «На Київському вокзалі в тій же столиці нашої колишньої Батьківщини ми з приятелем побачили *оранж джус* (апельсиновий сік, простіше кажучи), який так нам сподобався» (ДТ, 2002, № 50, 19). Причиною інтенсифікації використання перемикання коду із стилістичною метою, на нашу думку, є розширення кола осіб, які володіють англійською мовою, принаймні на пасивному рівні і, відповідно здатні зрозуміти таку стилістичну гру.

3. Аналітичні тенденції в словотворі

Поряд з власне процесом запозичення, англійська мова, вірогідно, здійснила вплив і на посилення тенденції до утворення юкстапозитивів: *бізнес-форум, медіа-холдинг, інтернет-видання, арт-об'єкт*. Як відомо, в англійській мові вільно утворюються складні слова і атрибутивні словосполучення простим приляганням лексем, тобто апозицією. Подібний тип вираження граматичних і дериваційних значень існує і в українській мові. Саме в цей спосіб побудовано деякі старі українські лексеми (*свиан-зілля*) і географічні назви

(Хорол-річка), проте раніше ця модель перебувала на периферії словотвірної системи. На активізацію таких моделей вказують дослідники сучасного українського словотвору [Вплив; Стишов; Тараненко]. Це явище ми характеризуємо як каталізацію вже наявних у мові тенденцій, оскільки відбувається функціональне посилення усталених способів словотвору під впливом аналогічних моделей мови-джерела. Продуктивністю в цій словотвірній моделі вирізняється компонент-неологізм *інтернет*, який має широку сполучуваність з іншими основами: *інтернет-банк*, *інтернет-бізнес*, *інтернет-дослідження*, *інтернет-кафе*, *інтернет-користування*, *інтернет-портал*, *інтернет-приймальня*, *інтернет-ресурс*, *інтернет-ринок*, *інтернет-сектор*, *інтернет-система*, *інтернет-станція*, *інтернет-сторінка*, *інтернет-форум*. У більшості випадків наведені вище складні слова позначають нові реалії, відсутні в Україні ще кілька десятиліть тому. Також продуктивним компонентом юкстапозитів є англiзм *бізнес*: *бізнес-грунт*, *бізнес-досвід*, *бізнес-інкубатор*, *бізнес-конкуренція*, *бізнес-леді*, *бізнес-мета*, *бізнес-модель*, *бізнес-освіта*, *бізнес-показники*, *бізнес-проект*, *бізнес-процес*, *бізнес-розвиток*, *бізнес-структура*, *бізнес-тренінг*, *бізнес-форум*. Деякі з таких складних слів використовуються для позначення нових реалій, інші, натомість, поступово витісняють старі словосполучення із синтаксичним зв'язком керування чи узгодження, зокрема, *бізнес-досвід* виступає замість локативного прийменникового словосполучення *досвід у бізнесі*, *бізнес-показники* — замість словосполучення *показники бізнесу*. Підтвердженням інтенсифікації саме моделі утворення юкстапозитів в українській мові є той факт, що в багатьох випадках або існують українські прикметникові відповідники, або такий прикметник можна легко утворити в суфіксальний спiсiб, або виразити це значення за допомогою субстантивного словосполучення. Так, іноді зустрічаються випадки утворення узгоджених словосполучень з прикметниками *інтернетний* і *бізнесовий*, які цілком можна було б використати в усіх наведених вище прикладах. Подібну картину спостерігаємо і у випадку складних слів з компонентом *джаз* (*джаз-піаніст*, *джаз-фест*), адже в українській мові є прикметник *джазовий*. Таким чином, інтенсифікація аналітичних моделей словотвору в сучасній українській мові пов'язана не з нездатністю системи мови утворювати прикметники від неозапозичень, а із загальною тенденцією до аналітизму, яка, як відомо, активізується в умовах контактування. Зазначимо, що співіснування функціонально синонімічних конструкцій не означає повної тотожності їхньої семантики. Ознака, яка позначається юкстапозитом, може по-різному витлумачуватися залежно від контексту, в той час як синтаксичний зв'язок узгодження або керування має більш детермінований характер.

Крім складних слів, обидва компоненти яких адаптовані до системи української мови, принаймні фонетично і графічно, у публіцистичних текстах можна спостерігати гібридні утворення, тобто такі мовні одиниці, перший член яких є англійською аббревіатурою, а другий — українським іменником: *HR-менеджер*, *PR-агенція*, *PR-відділ*, *PR-кампанія*, *PR-консалтинг*, *PR-ліга*, *PR-пакет*, *PR-послуги*, *PR-продукт*, *PR-скандал*, *PR-структура*, *PR-супровід*, *E-уряд*, *VIP-особа*, *VIP-клієнт*. Їх поява також, як і у випадку юкстапозитів, відображає посилення аналітизму в словотвірній підсистемі і є виявом тенденції до економії мовних засобів. Замість скорочень, запозичених з англійської, цілком могли б бути використані розгорнуті словосполучення, побудовані з українських елементів, наприклад: *менеджер з людських*

ресурсів, агентство із зв'язків з громадськістю, електронний уряд, особливо важливий клієнт тощо. Звернення до іншомовних ресурсів у таких випадках допомагає компактніше передати значення.

4. Англійські ресурси в ономастиці

Вплив англійської мови простежуємо також у функціонуванні ономастичної підсистеми мови. Передусім, слід відзначити появу значної кількості назв, які не перекладаються і не транслітеруються: «А ще при фестивалі вирішили зробити великий поетичний Інтернет-портал *Poetry International Web*» (ДТ, 2003, № 12, 19), «<...> з яким в українського глядача усталено асоціюються ідеальне зображення та якісний звук системи *Dolby surround*» (Єв, 2003, № 1, 26). Збереження оригінального написання власних назв до певної міри узгоджується з практикою відтворення таких одиниць у європейських мовах у вихідній формі без адаптації до системи мови-реципієнта. Якщо раніше імена іноземного походження транслітерувалися або перекладалися, то зараз вони переважно залишаються в іншомовному написанні. У публіцистичному стилі можна спостерігати передачу графікою оригіналу іноземних назв, які належать до двох ономастичних розрядів: 1) ергоніми (*Blend-a-Med, British Telecom, Coca-Cola, Commercial Union, Four Seasons, Microsoft, Mitsubishi, Petrol, Thomson Financial, Western Union*) та 2) прагмоніми (журнал *The Economist, Eurocard/MasterCard*, гра *It's Alive*, книжка *Orchard Lamps*, кінофільм *Zero Effect*). Таким чином, сьогодні діє тенденція до збереження оригінального написання імен, які походять з євро-американського культурного регіону, або торгових марок, зареєстрованих англійською мовою.

Ресурси англійської мови використовуються також при утворенні українських ергонімів. За нашими даними, отриманими з довідкового видання «Жовті сторінки України 2006», значна частина ергонімів містить англомовні компоненти, що, вірогідно, відображає орієнтацію номінаторів на глобальну систему цінностей: «Адсаунд», «Айрон», «Белтгайс», «Білд-Ап», «Біта Мюзік Шоп», «Гейм Центр», «Глассервіс», «Гуард», «Діскавер Франс Травел Компані», «Донбас-Ойл», юридична фірма «Евіденс», «Експлісіті», «Емералд Моторс», «Євро Клас Технолоджі», «Євросістемс», «Євротрафік», «Карпет Стил», «Картрейдінг», «Квік-Принт», «Клим Білдінг Індастрі», «Луцьк-Фудз», «Реал Естейт», «Ред Кет», «Рейнбоу», «Стайл-Інтер'єр», «Стелс», «Суми-Ойл», «Стрім-Арт», «Три Стар Фрейт Сервісес», «Трейд Лайт», «Файнейшл Груп», «Фроуз», «Фрост». Чіткої кореляції між бізнес-сферою і використанням англізмів ми не простежуємо, хоча зазначимо, що їх продуктивність у туризмі і сфері високих технологій є значною.

Таким чином, на сучасному етапі вплив англійської мови на українську не обмежується виключно запозиченнями термінологічної лексики і позначеннями нових реалій, що свідчить про якісно новий характер цієї взаємодії, яка втратила свій дистантний характер. Високий рівень престижності англомовної культури виступає основним чинником, який зумовлює значну інтенсивність англо-українських контактів, форми вияву яких виходять за межі власне лексичного рівня. Зокрема, у публіцистичному стилі набув поширення прийом перемикання коду, за допомогою якого запроваджуються нові запозичення або забезпечується необхідний автору стилістичний ефект. Активна взаємодія з англійською призвела також до посилення аналітичних тенденцій при утворенні як загальних, так і власних назв. Ступінь цього впливу і його наслідки для подальшого розвитку мови стануть зрозумілими лише через декілька десятиліть.

ЛІТЕРАТУРА

- Ажнюк Б. М. Англіцизми в сучасній українській, російській і чеській мовах. *Мовознавство*, 2008. №2–3. С. 191–197.
- Вплив суспільних змін на розвиток української мови / ред. Є. А. Карпіловська. Київ : Видавн. дім Дмитра Бурого, 2017. 444 с.
- Історія української мови: лексика і фразеологія. / ред. В. М. Русанівський. Київ : Наук. думка, 1983. 742 с.
- Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. Київ: Видавн. дім Дмитра Бурого, 2008. 336 с.
- Коломієць В. Т. Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період. Київ : Наук. думка, 1973. 304 с.
- Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX на початку XX ст. Харків : Вища шк., 1985. 73 с.
- Радчук В. Д. Мова в Україні: стан, функції, перспективи. *Мовознавство*. 2002. № 2–3. С. 39–45.
- Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов. Київ : Вища шк., 1974. 256 с.
- Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ : Видавн. центр Київ. нац. лінгвіст. ун-ту, 2003. 388 с.
- Сучасна українська літературна мова : в 5 т. / ред. І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1973. Т.4. 438 с.
- Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець XX — початок XXI ст.). Київ : Видавн. дім Дмитра Бурого, 2015. 248 с.
- Haugen E. *The Ecology of Language*. Stanford : Stanford University Press, 1972. 366 p.

ДЖЕРЕЛА

- ВТС Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2003. 1427 с.
- СІС1 Словник іншомовних слів / ред. О. С. Мельничук. Київ : УРЕ, 1985. 966 с.
- СІС2 Словник іншомовних слів / ред. Л. О. Пустовіт. Київ : Довіра, 2000. 1017 с.
- СІС3 Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / ред. С. П. Бирик, Г. М. Сюта. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
- PED *The Penguin English Dictionary*. London : Penguin Books, 2001. 1045 p.

Список скорочень назв періодичних видань:

- ГК — «Галицькі контракти» (журн.); ДТ — «Дзеркало тижня» (газ.); Є — «Єва» (журн.); ППК — «Політика і культура» (щотижн. журн.); УР — «Урядовий кур'єр» (газ.); УМ — «Україна молода» (газ.).

Дата надходження до редакції: 14.05.2021
Дата надходження після доопрацювання: 20.07.2022
Дата затвердження редакцією: 20.10.2023

REFERENCES

- Azhniuk B. M. (2008). Anhlitsyzmy v suchasni ukrainskii, rosiiskii i cheskii movakh. *Movoznavstvo*, (2–3), 191–197. [In Ukrainian].
- Vplyv suspilnykh zmin na rozvytok ukrainskoi movy (2017). Ye. A. Karpilovska (Ed). Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho. [In Ukrainian].
- Istoriia ukrainskoi movy: leksyka i frazeolohiia. (1983). V. M. Rusanivskyi (Ed). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- Klymenko N. F., Karpilovska Ye. A., Kysliuk L. P. (2008). Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykoni. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho. [In Ukrainian].
- Kolomiets V. T. (1973). Rozvytok leksyky slovianskykh mov u pisliavoienni period. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- Muromtseva O. H. (1985). Rozvytok leksyky ukrainskoi literaturnoi movy v druhii polovyni XIX na pochatku XX st. Kharkiv: Vyscha shkola. [In Ukrainian].
- Radchuk V. D. (2002). Mova v Ukraini: stan, funktsii, perspektyvy. *Movoznavstvo*, (2–3), 39–45. [In Ukrainian].
- Semchynskyi S. V. (1974). Semantychna interferentsiia mov. Kyiv: Vyscha shkola. [In Ukrainian].
- Styshov O. A. (2003) Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia (na materialy movy zasobiv masovoi informatsii). Kyiv: Vydavnychiy tsentr KNLU. [In Ukrainian].
- Suchasna ukrainska literaturna mova (1973). Vol. 4. Leksyka ta frazeolohiia. I. K. Bilodid (Ed). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- Taranenko O. O. (2015). Aktualizovani modeli v systemi slovotvorennia suchasnoi ukrainskoi movy (kinets XX — pochatok XXI st.). Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho. [In Ukrainian].
- Haugen E. (1972). *The Ecology of Language*. Stanford: Stanford University Press.

SOURCES

- PED The Penguin English Dictionary. (2001). London: Penguin Books.
- SIS1 Slovnyk inshomovnykh sliv (1985). O. S. Melnychuk (Ed). Kyiv: URE. [In Ukrainian].
- SIS2 Slovnyk inshomovnykh sliv (2000). L. O. Pustovit (Ed). Kyiv: Dovira. [In Ukrainian].
- SIS3 Slovnyk inshomovnykh sliv: tлумachennia, slovotvorennia ta slovovzhyvannia. (2006). S. P. Bybyk, H. M. Siuta (Eds.). Kharkiv: Folio. [In Ukrainian].
- VTS Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2003). V. T. Busel (Ed). Kyiv: Perun. [In Ukrainian].

MEDIA

- DT Dzerkalo tyzhnia (newsp.)
- HK Halytski kontrakty (journ.)
- PIK Polityka i kultura (journ.)
- Ye Yeva (journ.)
- UK Uriadovyi kur'yer (newsp.)
- UM Ukraina moloda (newsp.)

Received: 14.05.2021

Received in revised form: 20.07.2022

Accepted: 20.10.2023

Halyna ZYMOVETS

O. O. Potebnya Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine

4 Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine

E-mail: galynazymovets@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6232-7469>

CURRENT CONTACTS BETWEEN THE ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES: MANIFESTATIONS AND FACTORS

English has been a significant source of new vocabulary in Ukrainian since the end of the 19th century. However, formation of the independent Ukrainian state in 1991 has changed dimensions of this contact significantly. First, Russian has lost its intermediary role and Ukrainian contact with English has become of direct nature lately. Second, the change of social system in Ukraine led to its integration into the global world which caused intensification of English influence upon the local society. Active borrowing process into standard Ukrainian is to be explained by the prestige factor impact since the English language plays a role of the main language of cross-cultural communication nowadays. Analysis of thematic groups of English loan words has revealed certain changes of qualitative and quantitative nature in this group of borrowings. Sport terminology in Ukrainian always contained a large number of English loanwords with a tendency for further expansion. English borrowings have become a significant factor of formation of new terms in the field of economics and art. New IT terminology is based predominantly on English resources. Intensification of the Ukrainian contact with English is indicated by employment of code switching technique, i.e. usage of not adopted elements, which occur in mass media texts as a common speech strategy aimed at new terminology introduction or connotations creation. Besides lexical level, English influence is also visible in word-building patterns where it caused intensification of analytic word building techniques, e.g. compounds (*composita* and *juxtaposita*) formation. English resources are also salient in onomastics, e.g. among business names, formation of which heavily relies on English resources, both direct borrowings and structural types of word building.

Keywords: language contact, borrowing, code switching, prestige, compound word, onomastics